

„Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu și m-am veselit”, spune psalmistul. Mujicul Marei este relatarea venirii lui Dumnezeu în sufletul lui Dostoievski. Autorul nostru, acum în vârstă de 55 de ani, povestește „o amintire îndepărtată”. La 15 ani de la „Amintirile din casa morților” (prima relatare a neuitatei sale detenții politice siberiene) și mai bine de 20 de ani de la eliberare, cugetul scriitorului revine în baraca deținuților, pentru a putea redeschide, de acolo, ultimul sipet al memoriei. Este perla inimii sale, sfânta sfintelor, amintirea mântuitoare de scârbă și de deznădejde a îndepărtatei zile din copilărie când mireazma Domnului Iisus și a Maicii Sale a trecut, din sufletul unui simplu mujic, cu delicatețe nespusă, aproape pe neștiute, pragul sufletului său fraged. Și odată cu ea, capacitatea de a vedea lumea și aproapele cu dragoste împreună pătimitoare, dumnezeiască. Nu există cuvinte pentru o astfel de experiență, altele decât cele găsite de Dostoievski însuși, după aproape o viață. În contextul observațiilor din săptămânile anterioare, putem totuși nota că apelul ziditor la memorie mai apare în lumea îndrumărilor vieții interioare. El apare drept altceva decât voia întâmplării. Este vorba – se pare – de o strategie a războiului nevăzut, o metodă a pazei gândurilor și luării aminte. Vom ilustra aceasta ceva mai jos, cu un citat patristic. Mai notăm că mujicul lui Dostoievski ni se pare antidotul și antipodul omului din subterană. Nu atât ca dreptul față de păcătos, cât ca vameșul față de fariseu. Mujicul dostoievskian poate fi și adesea este un mare păcătos – dar reperul său ultim este Hristos. Nu confesiuni à la Rousseau, din subteranele orgoliilor ofensate, aflate în căutare de „satisfacție”, nici idealuri schilleriene, sau sentimentale utopii hiliaste, în ultimă instanță apusene, înșelătoare (Acis și Galatea etc). Numai Hristos. Mujicul pravoslavnic poartă aproape epigenetic în suflet frica lui Dumnezeu, smerenia, fără îndoială adesea și ascultarea (primele virtuți pentru care se trudea la Optina...) Iar acolo unde este loc pentru acestea este loc pentru Hristos și pentru dragostea Lui. Pentru capacitatea de a vedea lumea și aproapele prin ochii Lui. Chiar și pe fariseu. Iată ce credem că îl face pe mujic indispensabil, atât lui Dostoievski, în momentele sale de mare cumpănă, cât și cititorilor săi. Ar putea fi aici și cheia unor ponderi prețioase pentru creșterea copiilor, mai degrabă în duhul vameșului decât în acela

al fariseului. Vom încerca să revenim la această sugestie (apropiată pesemne inimii autorului nostru). În fine, amintirea de un Dumnezeu care este dragoste manifestată în purtătorii și sfinții Săi nu este oare pe undeva necesară tuturor nevoițelor ziditoare, urcării fiecărei trepte a scării Raiului, chiar dincolo de ce știm de la Dostoievski, de pildă pe urmele Starețului Siluan? Pentru răspunsuri la întrebări ca aceasta nu putem decât trimite la trăitorii care s-au folosit de autorul nostru: Mitropolitul Antonie Hrapovițki și Cuv. Iustin Popovici, Prof. Andreev și emulii săi, sau Fotios Kontoglou și Constantin Cavaros, printre alții. (STV)

Iată acum citatul promis, apoi amintirea lui Dostoievski:

„[D]acă pomenirea celor vârtuoși înnoiește vârtutea înlăuntrul nostru când cugetăm la dânșii, arătat este că pomenirea celor desfrânați, când zăbovim cu gândul asupra lor, înnoiește în cugetul nostru rușinoasa poftă. Căci pomenirea fieștecăruia dintre aceștia întipărește și înscrie în gândurile noastre osebita însușire a lucrurilor lor, și precum cu un deget ne arată fie rușinea faptelor lor, fie înălțimea viețuirii lor, după cum aceștia sânt vârtuoși sau desfrânați. Aceasta întărește întru noi gânduri și porniri ce țin fie de cele de-a dreapta, fie de cele de-a stânga. Și ne aflăm cugetând la dânșii întru ascunsul cugetului nostru, și osebirea viețuirii lor se închipuiește întru cugetarea minții noastre, încât totdeauna suntem siliți să îi avem înaintea ochilor. Drept aceea, nu numai cugetarea la rău vatămă pre cela ce petrece întru dânșii, ci și vederea celor ce fac rele și aducerea-aminte de dânșii. Și iarăși, nu numai lucrarea vârtuții ajută mult celui ce o săvârșește, ci și închipuirea cugetului ce din pomenirea fețelor ce lucrează vârtutea se alcătuiește.” (Sf. Isaac Sirul, trad. de Maxim Monahul)

F.M. Dostoievski

Din Jurnalul unui scriitor (ianuarie, 1876)

Mujicul Marei

Cred, însă, că e o mare plictiseală, să ascuți toate aceste professions de foi și de asta am să vă povestesc o anecdotă, de altfel, nu e nici anecdotă, ci mai curând o amintire îndepărtată, pe care aș vrea foarte mult, nu știu de ce, s-o povestesc aici și acum, în concluzie la tratatul nostru despre popor. N-aveam pe atunci decât nouă ani... Dar nu, mai bine să încep cu momentul când am avut douăzeci de ani.

Era a doua zi de Paște. Aerul era cald, cerul albastru, soarele înalt, „fierbinte”, strălucitor, sufletul meu, însă, era întunecat. M-am plimbat dincolo de cazărmi, le-am privit palisadele, le-am numărat, dar nici de asta n-am avut chef, deși mă obișnuisem s-o fac. De două zile în închisoare era sărbătoare, ocnașii nu lucrau, mulți erau beți, iar înjurăturile și certurile

izbucneau într-una pe la colțuri. Cântece scabroase și nerușinate, maidane de jocuri de cărți pe sub priciuri, câțiva ocnăși aproape omorâți în bătaie în urma judecății făcute chiar de tovarășii lor, pentru scandaluri deosebite și acoperiți cu cojoace în culcușurile lor, toate astea în cele două zile de sărbătoare m-au chinuit până la îmbolnăvire. De altfel, întotdeauna mi-a fost silă de dezmățul beției și cu atât mai mult acolo. În zilele acelea nici șefii nu vizitau închisoarea, nu se făceau percheziții, nu se căuta băutura, înțelegându-se că o dată pe an trebuie să se permită și acestor mizerabili să petreacă, pentru că altfel poate fi și mai rău. Până la urmă am fost cuprins de furie. M-am întâlnit cu polonezul M-ki, un condamnat politic, acesta m-a privit sumbru, ochii i-au strălucit și buzele au început să-i tremure: „Je hais ces brigands!” [Îi urăsc pe acești bandiți. (Fr.) – n.tr.] a scrâșnit el printre dinți și s-a dus mai departe. M-am întors în cazarmă, deși cu un sfert de ceas în urmă ieșisem de acolo ca un nebun, când șase zdrahoni s-au năpustit toți odată să potolească un tătar beat, Gazin și au început să-l bată; îl băteau prosteste – și o cămilă ar fi putut fi omorâtă într-o bătaie ca asta, dar ei știau că pe acest Hercules e greu să-l omori și de aceea îl băteau fără frică. Acum, când m-am întors, l-am observat pe Gazin în fundul camerei, într-un colț, pe prici; zăcea în nesimțire, aproape fără să dea semne de viață, acoperit cu un cojoc și toată lumea trecea în tăcere pe lângă el. Toți erau aproape siguri că a doua zi se va trezi, „dar mai știi ceasul rău, poate să și moară omul dintr-o bătaie ca asta”...M-am strecurat la locul meu, în fața ferestrei cu gratii de fier și m-am culcat pe spate, cu mâinile sub cap și cu ochii închiși. Îmi plăcea să stau așa; dacă dormi ești lăsat în pace și poți să visezi și să te gândești. Totuși nu izbuteam să visez, inima-mi bătea neliniștită și-mi răsunau cuvintele lui M-ki: „Je hais ces brigands!” De altfel, ce să mai descriu impresiile și acum mai sunt nopți când visez vremurile acelea și nu există pentru mine vise mai chinuitoare. Poate că se va observa că până acum n-am vorbit niciodată în scris despre viața mea din ocnă. Amintirile din Casa morților le-am scris acum cincisprezece ani ca din partea unui criminal imaginar care și-ar fi omorât nevasta. Vreau să adaug, apropo de asta, un amănunt, că multă lume credea pe atunci și mai susține și astăzi că am fost condamnat pentru omorârea soției mele.

Încet, încet, am uitat de toate și m-am cufundat în amintiri. În toți cei patru ani pe care i-am petrecut la ocnă îmi aminteam într-una tot trecutul meu și cred că în amintirile mele mi-am re trăit din nou întreaga mea existență. Amintirile veneau singure, arareori le chemam eu prin voința mea. Începeam cu vreun punct, cu vreo trăsătură, lipsită uneori de semnificație și apoi încetul cu încetul apărea un tablou de ansamblu, o puternică impresie de ansamblu. Îmi analizam impresiile, adăugam trăsături noi celor de mult trăite și, mai ales, îmi corijam neîncetat trecutul și în asta consta tot amuzamentul meu. De data aceasta mi-am amintit nu știu de ce o clipă neînsemnată din fragedă copilărie, de pe vremea când nu aveam decât nouă ani, o clipă ce părea a fi cu totul uitată de mine; îmi plăceau pe atunci mai ales amintirile din frageda mea copilărie. Mi-am amintit de luna august în satul meu: o zi uscată și clară, dar puțin rece și cu vânt; vara era pe sfârșite și în curând trebuia să plec la Moscova și să mă plictisesc o iarnă întreagă cu lecțiile de franceză, și-mi părea așa de rău să părăsesc satul. M-am dus până

dincolo de arie și, după ce am coborât malul râpos, m-am suit în losk – așa se numea la noi un stufăriș des, care se întindea de partea cealaltă a râpei, până la pădurice. Am intrat și mai adânc în tufișuri și am auzit nu departe de mine, cam la vreo treizeci de pași, cum ara singuratic un mujic. Știu că ara pe o pantă abruptă și calul mergea greu și până la mine ajungeau din când în când strigătele țăranului: „Di-di!” Cunoscut aproape pe toți mujicii noștri, dar nu știu care anume e cel ce ară, nici nu mă interesează, sunt cu totul cuprins de treburile mele, că sunt și eu ocupat: mi-am rupt o nuia de alun ca să pocnesc broaște, nuiielele de alun sunt așa de frumoase și așa de puțin rezistente, nici nu se compară cu cele de mesteacăn. Mă preocupă și găzele și gândacii – îi adun, sunt printre ei unii foarte frumoși; îmi plac și șopârlele mici, iuți, roșii-galbene cu picățele negre, dar de șerpi mici mi-e frică. De altfel, șerpii se întâlnesc cu mult mai rar decât șopârlele. Nu prea sunt ciuperci pe-aici, după ciuperci trebuie să mergi în mestecăniș și mă gândesc s-o pornesc într-acolo. Niciodată n-am iubit nimic mai mult ca pădurea cu ciupercile și cu fructele ei sălbatice, cu găngăniile și păsările ei. Cu arici și veverițe și cu mirosul ei de frunze putrezite, care-mi plăcea așa de mult. Și chiar și acum când scriu rândurile acestea simt mirosul mestecănișului nostru de la țăară: sunt senzații ce rămân pentru toată viața. Deodată, prin liniștea aceea adâncă, am auzit clar și distinct un strigăt „Vine lupul!”

Am țipat îngrozit și tot țipând așa am dat buzna peste mujicul care ara.

Era mujicul nostru Marei. Nu știu dacă există numele acesta de Marei, dar așa-i spunea toată lumea. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, bine făcut, destul de înalt, cu o barbă castanie, bine încărunțită. Îl cunoșteam, dar până atunci n-am avut ocazia să stau de vorbă cu el. Și-a oprit calul, auzind țipatul meu și când, venind în fugă, m-am agățat cu o mână de plug, iar cu cealaltă de mâneca lui, Marei a înțeles că eram înspăimântat.

— Vine lupul! Am strigat eu sufocat.

Și-a ridicat capul și a privit involuntar în jur; gata pentru o clipă să-mi dea crezare.

— Unde e lupul?

— A strigat... A strigat cineva acum: „vine lupul”.

— Lasă-l încolo, ce lup, ți s-a părut, asta e! De unde să fie lup aici! Mormăia el, căutând să mă încurajeze. Dar eu tremuram varga și m-am agățat și mai tare de zeghea lui și cred că eram palid de tot. M-a privit cu un zâmbet neliniștit, probabil îngrijorat și alarmat din cauza mea.

— Și zi așa — te speriași, vai, vai, vai! Dădea el din cap. Gata, drăguțule, ajunge. Cât ești de mititel...

Mi-a întins mâna și m-a mângâiat deodată pe obraz.

— Ei, gata, ajunge, Domnul să: te apere, închină-te.

Dar eu nu mă închinam, colțurile buzelor îmi tresăreau și probabil că asta l-a impresionat în mod deosebit. Și-a întins degetul gros, murdar de pământ, cu o unghie neagră și a atins ușor buzele mele tremurânde.

— Păi vezi, vezi, mi-a zâmbit el cu un zâmbet larg și matern, Doamne Dumnezeule, păi asta e, vai, vai, vai!

Am înțeles, în sfârșit, că nu a fost nici; un lup și că strigătul „vine lupul” mi s-a năzărit. Țipătul a fost, de altfel, foarte clar și distinct, dar ți petele astea (și nu numai despre lupi) mi s-au mai năzărit o dată sau de două ori și până atunci și eu știam asta. (Mai târziu, odată cu copilăria, mi-au trecut și halucinațiile.)

— Ei, m-am dus, am zis eu, privindu-l întrebător și timid.

— Du-te, du-te, iar eu o să mă uit în urma ta. Nu te las eu lupului, adăugă el cu același zâmbet patern. Ei, Domnul fie eu tine, du-te, du-te! Mă binecuvânta și se închină și el. M-am dus, privind înapoi, aproape la fiecare zece metri.

Cât am mers, Marei a tot stat cu calul lui și sa uitat în urma mea, dând din cap de fiecare dată când mă întorceam. Trebuie să recunosc că mi-a fost puțin jenă de el că m-am speriat în halul ăsta, dar cât am mers tot mi-a mai fost frică de lup, până nu m-am ridicat pe la costișa râpei, până la prima șură; aici am scăpat de frică și a mai apărut de undeva și câinele nostru de curte Volciok. Cu Volciok mi-am revenit de tot și m-am întors pentru ultima dată spre Marei, nu-i mai deslușeam clar fața, dar simțeam că-mi zâmbește la fel de duios ca-nainte și că dă din cap. I-am făcut un semn cu mâna, mi-a făcut și el și și-a pornit calul.

— Di-di! Se auzi strigătul lui îndepărtat și calul începu din nou să-și tragă plugul.

Nu știu de ce, dar toate astea mi le-am amintit deodată, cu o uimitoare exactitate a detaliilor: M-am trezit brusc și m-am așezat pe prici și țin minte că pe buzele mele mai stăruia încă zâmbetul liniștit al amintirii. Și-am mai continuat încă preț de un minut să-mi amintesc.

Când m-am întors atunci acasă de la Marei, n-am povestit nimănui „aventura mea”...Și ce aventură a fost asta? Curând l-am uitat pe Marei. Mai târziu, când îl mai întâlneam din când în

când, nu vorbeam nimic cu el, nu numai despre lup, dar despre nimic altceva și deodată acum douăzeci de ani, în Siberia, mi-am amintit de întâlnirea noastră de atunci atât de clar, până la cel mai mic detaliu. Întâmplarea a pătruns, deci, pe nesimțite în sufletul meu, a pătruns fără voia mea și mi-am amintit-o deodată atunci când am avut nevoie de ea; mi-am amintit zâmbetul acela duios, patern, al unui iobag sărman, cum se închina, cum dădea din cap: „Și zi așa, te speriași, mititelule!” Și mai ales degetul lui gros, murdar de pământ, cu care a atins încet și cu o duioșie timidă buzele mele tremurânde. Evident, oricine ar fi dat curaj unui copil, aici însă, în această întâlnire singuratică s-a întâmplat parcă cu totul altceva; nici dacă aș fi fost propriul lui fiu n-ar fi putut să se uite la mine cu o privire mai luminată de dragoste și cine-l obliga s-o facă? Era totuși iobagul nostru, iar eu eram totuși boiernașul lui, nimeni n-ar fi aflat cum mi-a purtat de grijă și nu l-ar fi răsplătit pentru asta. Îi plăceau oare așa de mult copiii? Se întâmplă. A fost o întâlnire singuratică într-un câmp pustiu și numai Dumnezeu, poate, a văzut de sus ce simțire adâncă și luminată, ce tandrețe delicată, aproape feminină poate fi în inima unui țăran iobag rus, ignorant până la sălbăticie, care pe atunci nici nu visa să fie liber. Spuneți-mi, nu asta a avut în vedere Konstantin Aksakov când a vorbit despre înalta cultură a poporului nostru?

Și când m-am dat jos atunci de pe prici, țin minte că am simțit deodată că pot să mă uit altfel la acești nefericiți, că brusc, printr-o minune, a dispărut orice ură și mânie din inima mea. M-am dus, privind cu atenție fețele pe care le întâlneam. Acest țăran damnat, ras în cap, cu fața stigmatizată, beat, care-și urla cântecul său răgușit de bețiv, poate că e același Marei: cine știe ce se ascunde în inima lui. În aceeași seară m-am mai întâlnit o dată cu M-ki. Nefericitul! El n-a avut nici un fel de amintiri despre nici un fel de Marei și nici un fel de alt unghi de vedere asupra acestor oameni în afară de „Je hais ces brigands!” Ei, da, polonezii aceștia au suferit atunci mult mai mult decât noi!

(*) din Opere vol. 11, ed. Univers, 1974, traducere de Leonida Teodorescu.

Bicentenar Dostoievski: „... și nu deznădăjdui!”

Scris de STV

Joi, 25 Noiembrie 2021 12:17
